

Studia PRAWNICZE

Zeszyt 1 (201) 2015
Warszawa 2015

Jarosław Świeczkowski ■

RYGOR NATYCHMIASTOWEJ WYKONALNOŚCI A ZASADA RÓWNOŚCI STRON

W postępowaniu cywilnym obowiązującą zasadą jest, że przymusowemu wykonaniu podlegają jedynie orzeczenia prawomocne. Od zasady tej ustawodawca przewidział jednak wyjątki. Mianowicie, zgodnie z art. 388 § 1 k.p.c. w razie wniesienia skargi kasacyjnej, gdyby na skutek wykonania orzeczenia stronie mogłaby być wyrządzona niepowetowana szkoda, sąd drugiej instancji może wstrzymać wykonanie zaskarżonego orzeczenia do czasu ukończenia postępowania kasacyjnego lub uzależnić wykonanie tego orzeczenia – w razie oddalenia apelacji także orzeczenia sądu pierwszej instancji – od złożenia przez powoda stosownego zabezpieczenia¹. I odwrotnie, w pewnych sytuacjach prawodawca przewidział możliwość uzyskania przez wierzyciela pełnego zaspokojenia jeszcze przed uprawomocnieniem się orzeczenia, dopuszczając jego natychmiastową wykonalność. Wykonalność ta może wynikać z mocy ustawy, bądź orzeczenia sądowego.

Z mocy ustawy natychmiast wykonalne są postanowienia formalne² (art. 360 i 396 k.p.c.), nakazy zapłaty wydane w postępowaniu nakazowym na podstawie weksła, czeku, warrantu lub rewersu, po upływie terminu do zaspo-

¹ Szerzej T. Wiśniewski: Wstrzymanie wykonalności wyroków sądu II Instancji, w pracy zbiorowej pod red. T. Erecińskiego, System Prawa procesowego cywilnego. Tom III cz. I. Środki zaskarżenia, pod red. J. Gudowskiego, Warszawa 2013, s. 374–380.

² Podstawowy podział orzeczeń dokonywany jest według kryterium, czy orzeczenie rozstrzyga sprawę co do istoty, czy nie. Postanowienia formalne to orzeczenia nierozstrzygające istoty sprawy – por. np. K. Markiewicz: Postanowienia formalne kończące postępowanie w trybie nieprocesowym, Polski Proces Cywilny z 2012 r., Nr 1 (6), Warszawa 2012,

kojenia roszczenia (art. 492 § 3 k.p.c.), wyroku sądu pierwszej instancji wydawane w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń (art. 15 ust. 1 rozporządzenia nr 861/2007³) oraz wydawane w postępowaniu nieprocesowym postanowienia orzekające co do istoty sprawy, jeżeli przepis tak stanowi (np. postanowienia sądu opiekuńczego – art. 578 § 1 k.p.c.)⁴. Ponadto według art. 4776 § 1 k.p.c. natychmiastowemu wykonaniu podlega wyrok sądu pierwszej instancji zasądający świadczenia na rzecz pracownika lub członków jego rodziny, w stosunku do którego sąd drugiej instancji oddalił apelację zakładu pracy, a dotyczy to także tej części, w której sąd nie nadał mu rygoru natychmiastowej wykonalności na podstawie art. 4772 k.p.c.

Z mocy orzeczenia sądowego natychmiast wykonalne są wyroki opatrzone przez sąd rygiorem natychmiastowej wykonalności. Rygor ten nadawany jest specjalnym postanowieniem i z reguły stanowi jeden z punktów sentencji wyroku⁵.

Rygor natychmiastowej wykonalności może być nadany wyrokowi z urzędu obligatoryjnie, bądź fakultatywnie lub na wniosek powoda (art. 333 i 4772 § 2 k.p.c.).

Sąd nadaje rygor obligatoryjnie, jeżeli:

- 1) zasądza alimenty, lecz tylko co do rat płatnych po dniu wniesienia powództwa, a co do rat płatnych przed wniesieniem powództwa – za okres nie dłuższy niż trzy miesiące;
- 2) zasądza należność pracownika – w sprawach z zakresu prawa pracy – w części nieprzekraczającej pełnego jednomiesięcznego wynagrodzenia;
- 3) zasądza roszczenie uznane przez pozwanego;
- 4) wyrok uwzględniający powództwo jest zaoczny.

Jak jednak zauważył Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 28 czerwca 1989 r., I CZ 164/89⁶, w wypadku współuczestnictwa jednolitego między pozwanymi, z których jeden bez zgody drugiego uznał roszczenie, sąd nie może nadać z urzędu wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności (art. 333 § 1 pkt 2 w zw. z art. 73 § 2 k.p.c.) także w stosunku do tego pozwanego, który uznał powództwo.

---

³ Rozporządzenie (WE) nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 11 lipca 2007 r., Dz.Urz. UE z 2007 r., L 199, poz. 1.

⁴ Por. T. Misiuk-Jodłowska, [w:] J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Weitz: *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2009, s. 470, E. Marszałkowska-Krześ, w pracy zbiorowej pod red. E. Marszałkowskiej-Krześ: *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2013, s. 351.

⁵ Por. T. Misiuk-Jodłowska: *op. cit.*, s. 470.

⁶ OSP z 1990 r., Nr 9, s.

Z urzędu – fakultatywnie – sąd może nadać rygor, jeżeli:

- 1) zasądza należność z weksla, czeku, warrantu, rewersu, dokumentu urzędowego lub dokumentu prywatnego, którego prawdziwość nie została zaprzeczona (z dokumentu powinno wynikać nie tylko zobowiązanie dłużnika, lecz także wysokość jego świadczenia);
- 2) uwzględnia powództwo o naruszenie posiadania.

Natomiast na wniosek powoda sąd może nadać rygor, gdyby opóźnienie uniemożliwiało lub znacznie utrudniało wykonanie wyroku albo narażało powoda na szkodę. Ponadto uznając wypowiedzenie umowy o pracę za bezskuteczne, sąd – na wniosek pracownika – może w wyroku nałożyć na zakład pracy obowiązek dalszego zatrudnienia pracownika do czasu prawomocnego zakończenia sprawy.

Jak słusznie zauważa L. Walentynowicz⁷, w doktrynie wyróżnia się wykonalność w węższym znaczeniu (jako wykonalność egzekucyjną) oraz w szerszym znaczeniu, która stanowi również podstawę do dokonania wpisów do akt stanu cywilnego, do ksiąg wieczystych oraz do rejestrów⁸. Nadanie wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności dotyczy wykonalności egzekucyjnej. Potwierdza to art. 333 § 3 k.p.c. stwierdzający, że natychmiastowa wykonalność może być nadana przez sąd tylko wyrokowi nadającemu się do wykonania w drodze egzekucji.

Nadanie orzeczeniu rygoru natychmiastowej wykonalności ma na celu umożliwienie wierzycielowi zaspokojenie dochodzonego roszczenia jeszcze przed uprawomocnieniem się orzeczenia, przy czym jeżeli zasądzone świadczenie nie zostanie spełnione przez dłużnika dobrowolnie, to wierzyciel może domagać się wykonania wyroku w trybie przymusowym, tj. w drodze egzekucji⁹.

Jak wskazał H. Mądrzak¹⁰, na tle przepisów k.p.c. natychmiastowa wykonalność uzasadniona jest jednym z trzech względów: 1) stosunkowo dużym stopniem prawdopodobieństwa dochodzonego roszczenia, 2) pilną i niecierpiącą zwłoki potrzebą zaspokojenia ważnych, z punktu widzenia społecznego roszczeń, stanowiących źródło utrzymania uprawnionego lub jego rodziny,

---

⁷ Por. L. Walentynowicz: *Wykonalność orzeczeń sądu drugiej instancji w postępowaniu cywilnym*, [w:] *Ars et usus*. Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Stanisława Rudnickiego, Warszawa 2005, s. 280.

⁸ Por. K. Lipiński: *Z zagadnień wykonania wyroków w procesie cywilnym PRL*, *Nowe Prawo* z 1955, Nr 9, s. 27 i nast., A. Miączyński: *Skuteczność orzeczeń w postępowaniu cywilnym*, Kraków 1974, s. 30 i nast., Z. Resich: *Res iudicata*, Warszawa 1978, s. 83 i nast.

⁹ Por. H. Mądrzak: *Natychmiastowa wykonalność wyroków w procesie cywilnym PRL*, Wrocław 1965, s. 25.

¹⁰ *Ibidem*, s. 20.

3) niebezpieczeństwem, że w razie opóźnienia orzeczenie nie będzie mogło być w ogóle wykonane lub też jego wykonanie napotka na znaczne trudności.

Zauważyć jednak należy, że w przypadku niektórych z wymienionych w art. 333 k.p.c. spraw, żaden ze wskazanych celów nie uzasadnia natychmiastowej wykonalności wyroków. Chodzi tu w szczególności o wyroki zaoczne uwzględniające powództwo. Znaczna część wyroków zaocznych jest wydawana z powodu niestawienia się pozwanego na posiedzenie wyznaczone na rozprawę (art. 339 § 1 k.p.c.). Należy jednak zauważyć, że często przyczyną nieobecności pozwanego jest skierowanie przez sąd zawiadomienia o terminie posiedzenia na wskazany przez powoda adres, pod którym pozwany nie zamieszkuje. Powód nie zawsze posiada bowiem informację o zmianie miejsca zamieszkania pozwanego, bywa też, że świadomie wprowadza sąd w błąd co do miejsca zamieszkania pozwanego, aby uniemożliwić pozwanemu podjęcie obrony, szybko uzyskać korzystne orzeczenie, które następnie od razu kieruje do wykonania w drodze egzekucji, wskazując już prawidłowy adres dłużnika, licząc że ten nie podejmie obrony przed egzekucją, ze względu na brak dostatecznej wiedzy prawniczej, czy też koszty z tym związane.

Wątpliwości wywołuje też obligatoryjne nadawanie rygoru natychmiastowej wykonalności w przypadku zasądzenia alimentów, w szczególności w odniesieniu do rat płatnych przed wniesieniem powództwa i po jego wniesieniu. Długotrwałość postępowań cywilnych powoduje, że w sprawach alimentacyjnych nadanym przez sąd obowiązkowo rygorem natychmiastowej wykonalności mogą być objęte alimenty za bardzo długi okres, np. za kilkanaście miesięcy, w takim przypadku trudno uznać, że jest to uzasadnione pilną i nie cierpiącą zwłoki potrzebą zaspokojenia ważnych, z punktu widzenia społecznego roszczeń, stanowiących źródło utrzymania uprawnionego lub jego rodziny. Należy przy tym zauważyć, że w przypadku roszczeń z zakresu prawa pracy pracodawca przyjął rozwiązanie odmienne, mianowicie sąd obligatoryjnie nadaje rygor natychmiastowej wykonalności gdy zasądza należność pracownika jedynie w części nieprzekraczającej pełnego jednomiesięcznego wynagrodzenia.

Nadanie rygoru natychmiastowej wykonalności wyrokowi, którym sąd zasądził alimenty i to w tak znacznym zakresie, podobnie, jak i w innych przypadkach, gdy sąd nadał wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności powoduje, że pozwany obowiązany jest spełnić zasądzone świadczenie tuż po ogłoszeniu wyroku lub postanowienia, którym go nadano, a gdy ogłoszenia nie było – w chwili podpisania sentencji orzeczenia. Na marginesie należy zauważyć, że w tym drugim wypadku, pozwany nie ma i nawet nie będzie miał możliwości spełnienia świadczenia, gdy tylko rygor natychmiastowej wykonalności zaczął obowiązywać, albowiem nie będzie wiedział, kiedy sentencja orzeczenia została

podpisana. Jest to skutkiem zawartej w art. 336 k.p.c. regulacji, że rygor natychmiastowej wykonalności obowiązuje od dnia ogłoszenia wyroku lub postanowienia, którym go nadano, a gdy ogłoszenia nie było – od chwili podpisania sentencji orzeczenia.

Jak słusznie zauważył Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 24 września 2003 r., III CZP 58/03¹¹, natychmiastowa wykonalność orzeczenia merytorycznego, wynikająca z mocy prawa, jest bardzo niebezpieczna dla pozwanego, a ponadto może prowadzić do daleko idących komplikacji, jeżeli natychmiast wykonalne orzeczenie zostanie wykonane, a następnie dojdzie w wyniku zaskarżenia do jego zmiany albo uchylecia. Stąd przyjęte rozwiązanie uznać należałoby za uzasadnione, w sytuacjach gdy nadanie rygoru natychmiastowej wykonalności uzasadnione jest niebezpieczeństwem, że w razie opóźnienia orzeczenie nie będzie mogło być w ogóle wykonane lub też jego wykonanie napotka na znaczne trudności. W innych zaś przypadkach nadanie rygoru natychmiastowej wykonalności może powodować i w praktyce często powoduje, że pozwany gdy nie jest obecny na posiedzeniu sądu, na którym ogłoszono wyrok, albo nawet gdy jest obecny ale nie zdąży niezwłocznie spełnić świadczenia objętego rygorem natychmiastowej wykonalności, bądź nie ma wiedzy o nadaniu rygoru, naraża się na wszczęcie i przeprowadzenie przeciwko sobie egzekucji. W sytuacji, gdy powód szybko wystąpi do sądu o nadanie wyrokowi klauzuli wykonalności i niezwłocznie ją uzyska może bowiem złożyć wniosek o wszczęcie egzekucji. Powoduje to dla pozwanego wiele negatywnych skutków, jak w szczególności utrata dobrego imienia jako solidnego kontrahenta, czy ograniczenie możliwości uzyskania kredytu, zbędnych z punktu widzenia celu, dla osiągnięcia którego rygor natychmiastowej wykonalności został nadany. Ponadto wszczęcie postępowania egzekucyjnego powoduje powstanie kosztów egzekucyjnych, które obciążą dłużnika (art. 770 k.p.c.).

Uznać zatem należy, że z wyjątkiem przypadków, gdy nadanie rygoru natychmiastowej wykonalności uzasadnione jest niebezpieczeństwem, że w razie opóźnienia orzeczenie nie będzie mogło być w ogóle wykonane lub też jego wykonanie napotka na znaczne trudności, rygor ten powinien obowiązywać po kilku, np. 7 dniach od daty ogłoszenia wyroku lub postanowienia, którym go nadano, a gdy ogłoszenia nie było – od doręczenia orzeczenia pozwanemu. Takie rozwiązanie powodowałoby, że cele, którymi natychmiastowa wykonalność jest uzasadniona, byłyby osiągnięte, a jednocześnie pozwanemu stworzono by możliwość spełnienia świadczenia bez potrzeby wszczynania egzekucji, której w wielu wypadkach nie jest w stanie uniknąć. Uzasadnione jest zatem zgłoszenie

---

¹¹ OSNC z 2003 r., Nr 20, poz. 173.

wniosku de lege ferenda o dokonanie odpowiedniej zmiany art. 336 k.p.c. Należy bowiem zaznaczyć, że obecnie obowiązujące rozwiązania w sposób niewystarczający chronią interesy pozwanego. Możliwość domagania się zwrotu wyegzekwowanego świadczenia, czy obciążenia wierzyciela kosztami niecelowej egzekucji powoduje, że to pozwany i tak musi się bronić przed działaniami powoda, którym nie jest w stanie w żaden sposób, spełniając świadczenie zapobiec.

Nie zabezpiecza też w dostateczny sposób interesów pozwanego przewidziana w art. 334 § 1 k.p.c. możliwość uzależnienia przez sąd, natychmiastowej wykonalności wyroków od złożenia przez powoda stosownego zabezpieczenia. Jak przy tym dodano w § 2, zabezpieczenie może polegać na wstrzymaniu wydania powodowi rzeczy odebranych pozwanemu lub sum pieniężnych po ich wyegzekwowaniu albo na wstrzymaniu sprzedaży zajętego majątku ruchomego. Przy czym w myśl § 3, sprzedaż lub przejęcie na własność zajętej nieruchomości wstrzymuje się z urzędu do czasu uprawomocnienia się wyroku. Jak zastrzeżono w § 4, zabezpieczenie nie może być zarządzane co do należności alimentacyjnych w granicach, w jakich sąd nadaje wyrokowi zasądzającemu te należności rygor natychmiastowej wykonalności z urzędu.

Jak jednak zastrzeżono w art. 335 § 1 k.p.c. natychmiastowa wykonalność nie będzie orzeczona nawet za zabezpieczeniem, jeżeli skutek wykonania wyroku mogłaby wyniknąć dla pozwanego niepowetowana szkoda. Przepisu tego nie stosuje się do wyroków zasądzających alimenty w granicach, w jakich sąd nadaje wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności z urzędu. Ponadto z zgodnie regulacją zawartą w § 2, natychmiastowa wykonalność nie będzie również orzeczona nawet za zabezpieczeniem w sprawach przeciwko Skarbowi Państwa.

Przyjmuje się w piśmiennictwie¹², że zabezpieczenie może być zarządzane z urzędu lub na wniosek niezależnie od tego, czy rygor natychmiastowej wykonalności orzekany jest z urzędu (obligatoryjnie lub fakultatywnie), czy na wniosek.

W praktyce jednak sądy rzadko orzekają z urzędu o zabezpieczeniu, stosunkowo rzadko bowiem sąd na podstawie materiału zgromadzonego w toku procesu jest w stanie stwierdzić, że zachodzi potrzeba uzależnienia natychmiastowej wykonalności wyroku od złożenia zabezpieczenia przez powoda. W aktach postępowania, w szczególności gdy wydany wyrok jest zaoczny, który jest wydawany z powodu biernej postawy pozwanego (art. 339 k.p.c.), bądź sąd wy-

---

¹² Por. A. Góra-Błaszczkowska: Orzeczenia w procesie cywilnym. Art. 316–366 k.p.c., Warszawa 2003, s. 91, A. Jakubecki, w pracy zbiorowej pod red. H. Doleckiego i T. Wiśniewskiego: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Art. 1–366, Warszawa 2011, 1057, M. Jędrzejewska, w pracy zbiorowej pod red. T. Erecińskiego: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie rozpoznawcze, Tom II, Warszawa 2012, s. 73,

dał wyrok na podstawie wekslu, czeku, warrantu, rewersu, dokumentu urzędowego lub dokumentu prywatnego, którego prawdziwość nie została zaprzeczona, złożonego przez powoda lub wyrok został wydany w sprawie o naruszenie posiadania, w której sąd bada jedynie ostatni stan posiadania i fakt jego naruszenia, nie rozpoznając samego prawa ani dobrej wiary pozwanego (art. 478 k.p.c.), znajduje się z reguły niewiele dokumentów, a informacje uzyskane przez sąd na rozprawie, są skąpe i zazwyczaj nie pozwalają na orzeczenie o uzależnieniu natychmiastowego wykonania wyroku od złożenia zabezpieczenia. Ponadto uzależnienie natychmiastowego wykonania wyroku od zabezpieczenia stanowi odstępstwo od zasady, że nadanie rygoru natychmiastowej nie jest uzależnione od złożenia przez powoda jakiegokolwiek zabezpieczenia, stąd też decyzja sądu uzależniająca wykonanie wyroku od zabezpieczenia winna być podjęta jedynie w wyjątkowych przypadkach. Pozwany natomiast ma możliwość złożenia wniosku o zabezpieczenie dopiero gdy uzyska wiedzę o wydaniu wyroku, któremu sąd nadał rygor natychmiastowej wykonalności. Złożony wówczas wniosek o zabezpieczenie może okazać się spóźniony, albowiem nim wniosek taki zostanie rozpoznany, to często już wcześniej na wniosek powoda wyrok zaopatrzony rygorem natychmiastowej wykonalności zostanie przymusowo wykonany, a rzeczy odebrane pozwanemu lub wyegzekwowane sumy pieniężne wydane powodowi.

Wspomnieć też należy, że w judykaturze wyrażono pogląd, iż nawet zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności nie stanowi przeszkody do nadania wyrokowi klauzuli wykonalności. Jak bowiem stwierdził Sąd Apelacyjny w Krakowie w postanowieniu z dnia 30 stycznia 2013 r., I ACz 2209/12¹³, dopiero z chwilą wygaśnięcia natychmiastowej wykonalności nieprawomocne orzeczenie zaopatrzone rygorem natychmiastowej wykonalności przestaje być tytułem egzekucyjnym (art. 777 § 1 pkt 1 k.p.c.), a zatem ustaje możliwość zaopatrzenia go w klauzulę wykonalności. Skoro natychmiastowa wykonalność wyroku zaocznego nie wygasła, nie ustała także możliwość zaopatrzenia go w klauzulę wykonalności, w tym także na podstawie art. 778 1 k.p.c. Kwestia zaś możliwości prowadzenia egzekucji na podstawie tytułu wykonawczego w postaci wyroku zaocznego, co do którego został zawieszony rygor natychmiastowej wykonalności, winna podlegać ocenie na gruncie art. 820 k.p.c. Uzasadniając wyrażony pogląd, Sąd Apelacyjny wskazał, że pomimo prawomocnego postanowienia w tym przedmiocie (zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności – dop. Autora) nie przekłada się to na pozbawienie wyroku zaocznego rygoru natychmiastowej wykonalności i utratę przymiotu orzeczenia, podlegającego natychmiastowemu wykonaniu. (...) Zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności, jak już

¹³ Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych – <http://orzeczenia.ms.gov.pl>.

wskazał Sąd Apelacyjny w Krakowie w postanowieniu z dnia 30 grudnia 2011 r. sygn. akt I ACz 1941/11, nie pozbawia wyroku zaocznego trwale przymiotu tytułu egzekucyjnego w rozumieniu art. 777 § 1 pkt 1 k.p.c. Zaznaczenia bowiem wymaga, że rygor natychmiastowej wykonalności obowiązuje od chwili ogłoszenia wyroku lub postanowienia, którym go nadano, a gdy nie było ogłoszenia – od chwili podpisania sentencji (art. 336 k.p.c.). Natychmiastowa wykonalność wyroku wygasa z chwilą ogłoszenia, a jeśli nie było ogłoszenia – z chwilą podpisania sentencji orzeczenia zmieniającego albo uchylającego wyrok lub postanowienie o natychmiastowej wykonalności wyroku – w takim zakresie, w jakim nastąpiła jego zmiana lub uchylene (art. 337 k.p.c.).

Przedstawione stanowisko należy uznać za błędne i jak wynika z uzasadnienia Sąd starał się jedynie wykazać, że zawieszenie rygoru wykonalności nie powoduje wygaśnięcia natychmiastowej wykonalności. Pominięto przy tym zupełnie okoliczność, że nadanie klauzuli wykonalności oznacza dozwoleńcze prowadzenie egzekucji na podstawie danego tytułu egzekucyjnego bez żadnych ograniczeń, chyba że takie zostaną zamieszczone w treści klauzuli. Klauzula wykonalności, jak zauważył E. Wengerek¹⁴ jest aktem sądowym, w którym sąd stwierdza, że tytuł egzekucyjny przedstawiony przez wierzyciela nadaje się do wykonania i że prowadzenie egzekucji przeciwko dłużnikowi jest dopuszczalne oraz nakazuje solennie urzędowi i osobom zainteresowanym wykonanie tytułu egzekucyjnego.

Ponadto zauważyć należy, że regulacje dotyczące problematyki rygoru natychmiastowej wykonalności i jego zawieszenia zamieszczone zostały w k.p.c. wśród przepisów o postępowaniu rozpoznawczym, dlatego też i ocena posiadania przez orzeczenie przymiotu tytułu egzekucyjnego, o którym mowa w art. 777 k.p.c. musi być oceniana z punktu widzenia przepisów o postępowaniu rozpoznawczym. Sąd Apelacyjny w Krakowie zaś zastosował metodologię i zasady obowiązujące w postępowaniu egzekucyjnym, które w tym przypadku nie powinny znaleźć zastosowania.

Stanowisko zaprezentowane przez Sąd Apelacyjny zmusza przy tym powoda, przeciwko któremu zapadł wyrok, któremu to wyrokowi nadano rygor natychmiastowej wykonalności do podejmowania obrony przed egzekucją dopiero po wszczęciu postępowania egzekucyjnego pomimo, że rygor został zawieszony. Powoduje wszczynanie postępowania egzekucyjnego i podejmowanie szeregu czynności przez organy egzekucyjne pomimo, że nie jest to uzasadnione udzieleniem wierzycielowi ochrony prawnej.

---

¹⁴ Tak E. Wengerek: *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1978, s. 158.

W razie zawieszenia rygoru natychmiastowej wykonalności nie sposób stwierdzić, że tytuł egzekucyjny nadaje się do egzekucji, a jedynie w takim przypadku można mu nadać klauzulę wykonalności, która taki charakter tytułu właśnie stwierdza (art. 783 § 1 k.p.c.). Zawieszenie rygoru natychmiastowej wykonalności stanowi przeszkodę uniemożliwiającą wykonanie tytułu egzekucyjnego i powoduje oddalenie wniosku o nadanie klauzuli wykonalności. Nadanie klauzuli wykonalności oznacza bowiem dopuszczalność prowadzenia egzekucji na podstawie przedłożonego tytułu egzekucyjnego bez jakichkolwiek ograniczeń czasowych. Nie jest zatem dopuszczalne nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, który w danym czasie nie może stanowić podstawy egzekucji, a gdyby egzekucja na jego podstawie została wszczęta, to podlega ona umorzeniu na wniosek dłużnika (art. 820 k.p.c.). Nie jest przy tym wiadomo, czy w ogóle wierzyciel kiedykolwiek będzie mógł z takiego tytułu wykonawczego skorzystać.

Oprócz skutków spowodowanych zawieszeniem rygoru natychmiastowej wykonalności, rozbieżności w piśmiennictwie wywołuje dopuszczalność wstrzymania wykonania postanowienia o nadaniu wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności na podstawie art. 396 k.p.c. W myśl zawartej tam regulacji, sąd pierwszej instancji może wstrzymać wykonanie zaskarżonego postanowienia do czasu rozstrzygnięcia zażalenia. Postanowienie takie może zapaść na posiedzeniu niejawnym.

Zdaniem przeważającej części przedstawicieli nauki¹⁵, w przypadku zaskarżenia postanowienia o nadaniu rygoru natychmiastowej wykonalności, sąd zgodnie z art. 396 k.p.c. może wstrzymać wykonanie zaskarżonego postanowienia do czasu rozstrzygnięcia zażalenia, co jest jednoznaczne z niedopuszczalnością nadania wyrokowi zaopatrzonemu w rygor natychmiastowej wykonalności klauzuli, a jeśli klauzula została już nadana – z niedopuszczalnością kontynuowania na podstawie tego wyroku egzekucji. W takiej sytuacji postępowanie egzekucyjne ulega zawieszeniu na wniosek dłużnika na podstawie art. 820 k.p.c., albowiem sąd wstrzymał wykonanie tytułu stanowiącego podstawę egzekucji.

W piśmiennictwie wyrażono też stanowisko odmienne. Zdaniem A. Marciniaka¹⁶ prezentowany w doktrynie pogląd nie wydaje się być trafny.

¹⁵ Por. w szczególności W. Siedlecki, [w:] B. Dobrzański, M. Lisiewski, Z. Resich, W. Siedlecki: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I, Warszawa 1975, s. 529, A. Zieliński, w pracy zbiorowej pod red. A. Zielińskiego: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, s. 534, A. Jakubecki, w pracy zbiorowej pod red. H. Doleckiego i T. Wiśniewskiego: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1–366, Warszawa 2013, s. 1060.

¹⁶ Tak A. Marciniak, w pracy zbiorowej pod red. A. Marciniaka i K. Piaseckiego: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 1-366. Tom I, Warszawa 2014, s. 1176.

Jak bowiem wskazuje A. Marciniak „skuteczność postanowienia o nadaniu rygoru natychmiastowej wykonalności polega jedynie na natychmiastowej mocy wiążącej. Postanowienie to nie posiada natomiast cechy wykonalności, gdyż nie nadaje się do wykonania. Postanowienie o nadaniu wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności wywołuje jedynie skutek w postaci natychmiastowej wykonalności wyroku”.

Przychylić należy się do zdania większości przedstawicieli doktryny, którzy uważają, że sąd może wstrzymać wykonanie postanowienia o nadaniu rygoru natychmiastowej wykonalności. Nie przekonuje bowiem odmienny pogląd zaprezentowany przez A. Marciniaka, uzasadniony tym, że postanowienie to nie posiada cech wykonalności. Zauważyć bowiem należy, że co prawda samo postanowienie o nadaniu wyrokowi rygoru natychmiastowej wykonalności nie podlega wykonaniu, jednakże jest to postanowienie, które zmierza do wykonania wyroku, któremu rygor natychmiastowej wykonalności został nadany. Stąd przyjąć należy, że dopuszczalne jest wstrzymanie przez sąd jego wykonania na podstawie art. 396 k.p.c.

Warto przy tym też zwrócić uwagę na samo określenie „rygor natychmiastowej wykonalności”. Wydaje się, że jest ono mało precyzyjne i bywa mylone z klauzulą wykonalności. Przede wszystkim jednak nie wskazuje na tymczasowość zaspokojenia wierzyciela na podstawie wyroku zaopatrzonego w rygor natychmiastowej wykonalności. Jak bowiem wskazał H. Mądrzak¹⁷, nieprawomocne orzeczenie z natury rzeczy nie jest ostateczne i może być uchylone lub zmienione. Wskutek jego uchylenia lub zmiany przestaje istnieć tytuł egzekucyjny, a wraz z nim upada podstawa egzekucji. W międzyczasie mogło jednak dojść do wszczęcia egzekucji, a nawet wykonania wyroku. Tocząca się lub już przeprowadzona egzekucja została w ten sposób pozbawiona podstawy wskutek następczego odpadnięcia tytułu egzekucyjnego. Trafnie przy tym zauważył Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 24 marca 1967 r., III PZP 42/66¹⁸, że strona, która egzekwuje świadczenie zasądzone na jej rzecz nieprawomocnym wyrokiem zaopatrzonym w rygor natychmiastowej wykonalności, powinna się liczyć z obowiązkiem zwrotu, w razie oddalenia jej powództwa o te świadczenie, na skutek rewizji strony przeciwnej.

Wykonanie nieprawomocnego wyroku, który został następnie uchylony lub zmieniony powoduje stan niezgodny z prawem i stwarza potrzebę

¹⁷ Por. H. Mądrzak: Likwidacja następstw bezpodstawnej egzekucji na tle art. 338 § 1 k.p.c., [w:] Księga pamiątkowa ku czci Kamila Stefki, Warszawa-Wrocław 1967, s. 185.

¹⁸ OSNC z 1967 r., Nr 7–8, poz. 124.

podjęcia działań restytucyjnych. Poszkodowanym jest wówczas pozwany.¹⁹ Zgodnie z art. 338 § 1 k.p.c. uchylając lub zmieniając wyrok, któremu nadany został rygor natychmiastowej wykonalności, sąd na wniosek pozwanego orzeka w orzeczeniu kończącym postępowanie o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia lub o przywróceniu poprzedniego stanu. Jak przy tym dodano w § 2, przepis paragrafu poprzedzającego nie wyłącza możliwości dochodzenia w osobnym procesie naprawienia szkody poniesionej wskutek wykonania wyroku.

Wątpliwości w judykaturze i piśmiennictwie wywołuje, czy art. 338 § 1 k.p.c. jest przepisem o charakterze wyłącznie proceduralnym, który ustanawia uproszczony tryb dochodzenia roszczenia restytucyjnego, natomiast podstawę materialno-prawną tego roszczenia stanowią przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu (art. 405-414 k.c.), czy posiada on również charakter materialny i stanowi samoistną podstawę tego roszczenia²⁰.

Według jednego z prezentowanych stanowisk²¹, przepisy kodeksu postępowania cywilnego dotyczące roszczenia restytucyjnego, są wyłącznie przepisami o charakterze proceduralnym i jedynie ustanawiają uproszczony tryb dochodzenia tego roszczenia, którego materialno-prawną podstawę stanowią przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu. Taki też pogląd zaprezentował Sąd Najwyższy w podjętej w składzie 7 sędziów uchwale z dnia 11 lipca 2012 r., II PZ 1/12, który dokonując analizy zagadnienia charakteru przepisów restytucyjnych i przedstawiając w uzasadnieniu ww. uchwały dotychczasowe poglądy prezentowane w doktrynie i w orzecnictwie w tym zakresie, stwierdził, że wątpliwości pojawiające się na tle tego zagadnienia – przemawiające przeciwko odejściu od przyjętego jednolicie w orzecnictwie sądowym stanowiska, zgodnie z którym, przepisy restytucyjne mają czysto procesowy charakter, a podstawę roszczenia restytucyjnego stanowią przepisy o nienależnym świadczeniu – prowadzą do wniosku, iż zakwestionowanie dotychczasowej linii orzecnictwa Sądu Najwyższego,

¹⁹ Por. L. Walentyńowicz: *Wykonalność orzeczeń...*, s. 283.

²⁰ Por. T. Ereciński: *W sprawie orzekania przez Sąd Najwyższy o zwrocie spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia lub przywrócenia stanu poprzedniego* (art. 39816 i 39819 k.p.c.), [w:] *Z aktualnych zagadnień prawa pracy i zabezpieczenia społecznego*. Księga jubileuszowa Profesora Waleriana Sanetry, Białystok 2013, s. 85.

²¹ Por. w szczególności wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 września 1965 r., I PR 372/65, OSNCP z 1966 r., Nr 5, poz. 83, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 1967 r., III PZP 42/66, OSNCP z 1967 r., Nr 7-8, poz. 124, uchwała Zgromadzenia Ogólnego Sądu Najwyższego z dnia 15 lipca 1974 r., Kw.Pr. 2/74, OSNCP z 1974 r., Nr 12, poz. 203, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2010 r., II PK 344/09, OSNCP z 2011 r., Nr 21-22, poz. 271, H. Mądrzak: *Glosa do wyroku z dnia 25 września 1965 r.*, OSPiKA z 1966 r., Nr 10, poz. 214, A. Ohanowicz: *Glosa do uchwały z dnia 24 marca 1967 r.*, *Nowe Prawo z 1967 r.*, Nr 12, s. 1697 i n.

uznającego konsekwentnie, że podstawą roszczenia restytucyjnego są przepisy kodeksu cywilnego byłoby nieuzasadnione²².

Według drugiego poglądu²³, art. 338 § 1 k.p.c. jest samodzielną podstawą restytucji i z tego względu ma też materialno-prawny charakter.

Jest to, jak słusznie zauważa A. Jakubecki²⁴, przepis normujący kwestię likwidacji skutków wykonania wadliwego orzeczenia w relacji między stronami procesu. Przy czym *restitutio in integrum* nie likwiduje wszystkich skutków wykonania wadliwego orzeczenia, w szczególności szkód poniesionych przez pozwanego wskutek wykonania orzeczenia, np. szkód spowodowanych postępowaniem egzekucyjnym. Ryzyko w tym zakresie obciąża pozwanego, który roszczeń z tego tytułu może dochodzić w odrębnym procesie, poza trybem restytucji przewidzianym w art. 338 § 1 k.p.c.

Pozwany obciążony jest zatem nie tylko ryzykiem poniesienia wszystkich poniesionych szkód spowodowanych wykonaniem wadliwego orzeczenia, ale także koniecznością dochodzenia roszczenia restytucyjnego, co w razie przyjęcia, że art. 338 ma wyłącznie procesowy charakter, wiąże się z koniecznością stosowania w postępowaniu restytucyjnym przepisów art. 405 i następnych k.c. o bezpodstawnym wzbogaceniu, co jak trafnie zauważa T. Ereciński²⁵, zakłada znacznie dokładniejsze i bardziej skomplikowane badanie zasadności roszczenia restytucyjnego. Wiąże się to dla pozwanego najczęściej z długotrwałym, trudnym procesem, w którym to właśnie jego obciążać będzie ciężar dowodu oraz brakiem pewności uzyskania zwrotu spełnionego lub wyegzekwowanego świadczenia lub przywrócenia poprzedniego stanu, a co istotne nawet w przypadku uzyskania korzystnego rozstrzygnięcia sądowego świadczenia tego może nie uzyskać choćby w sytuacji gdy powód nie zachowa się zgodnie z treścią orzeczenia sądu, w szczególności nie spełni zasądanego świadczenia, a przeprowadzona przeciwko niemu egzekucja okazała się bezskuteczna. W takim też przypadku nie uzyska odszkodowania za szkody poniesione wskutek wykonania wadliwego orzeczenia.

---

²² Szerzej: uzasadnienie Uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 11 lipca 2012 r., sygn. II PZ 1/12

²³ Tak w szczególności: A. Jakubecki: *Restitutio in integrum* w sądowym postępowaniu cywilnym, s. 24-25, A. Jakubecki, w pracy zbiorowej pod red. H. Doleckiego i T. Wiśniewskiego: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Tom I, Artykuły 1-366, Warszawa 2011, s. 1062-1063, M. Warciński: *Podstawa odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną wykonaniem natychmiast wykonanego orzeczenia*, w pracy zbiorowej pod red. J. Gudowskiego i K. Weitza: *Aurea praxis aurea teoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, Tom II, Warszawa 2011, s. 2630, A. Marciniak, w pracy zbiorowej pod red. A. Marciniaka i K. Piaseckiego, *op.cit.*, s. 1179.

²⁴ Por. A. Jakubecki: *Restitutio in integrum ...*, Lublin 1993, s. 121-122.

²⁵ Por. T. Ereciński: *W sprawie orzekania przez Sąd Najwyższy...*, s. 92.

Jest to kolejny argument potwierdzający zbyt małą ochronę interesów pozwanego w przypadku, gdy sąd nada wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności. Wydaje się też, że pożądana byłaby zmiana nazwy wspomnianej instytucji, na taką, która jednoznacznie wskazywałaby powodowi na konieczność liczenia się ze zwrotem świadczenia, które na podstawie takiego tytułu egzekucyjnego uzyskał. Projekt Komisji Kodyfikacyjnej do k.p.c. z 1930 r.²⁶, przewidywał zamiast rygoru natychmiastowej wykonalności, tymczasową wykonalność wyroku. Uznać jednak należy, że precyzyjniejszym określeniem byłoby „tymczasowe zaspokojenie powoda”, nie pozostawia ono bowiem wątpliwości, co do charakteru zaspokojenia i że strona, która uzyskała świadczenie w razie oddalenia powództwa w wyniku apelacji wniesionej przez stronę przeciwną, będzie zobowiązana do jego zwrotu oraz pokrycia szkód poniesionych przez pozwanego w związku z wykonaniem takiego, nieprawomocnego wyroku.

Korzystniejsza jest jednak i tak dla powoda sytuacja procesowa, w której składany jest wniosek restytucyjny dotyczy nieprawomocnego orzeczenia sądu pierwszej instancji zaopatrzonego klauzulą natychmiastowej wykonalności, a więc odnosi się do sytuacji wyjątkowej, w której możliwe jest przymusowe egzekwowanie świadczenia objętego sentencją nieprawomocnego wyroku sądu pierwszej instancji. Tymczasem zasadą jest, że wykonaniu podlegają orzeczenia prawomocne. Skoro jedną z konstytucyjnych zasad ustrojowych jest co najmniej dwuinstancyjność sądowego postępowania cywilnego (art. 176 ust. 1 Konstytucji), to strona powinna mieć świadomość, że nieprawomocny wyrok sądu pierwszej instancji, przyznający powodowi od pozwanego określone świadczenie, choćby został zaopatrzony w klauzulę natychmiastowej wykonalności, może zostać zmieniony przez sąd odwoławczy²⁷. Stąd odmiennie niż w innych sytuacjach procesowych gdy składany wniosek restytucyjny dotyczy prawomocnego orzeczenia, nawet przyjęcie, że art. 338 ma wyłącznie procesowy charakter, to zastosowanie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu, w szczególności art. 409 k.c., nie będzie mogło spowodować wygaśnięcia obowiązku wydania korzyści lub zwrotu jej wartości, jeżeli ten, kto korzyść uzyskał, zużył ją lub utracił w taki sposób, że nie jest już wzbogacony, albowiem pozwany wyzbywając się korzyści lub zużywając ją powinien był liczyć się z obowiązkiem zwrotu.

Gdy wniosek restytucyjny dotyczy orzeczenia prawomocnego, w wielu przypadkach, gdy w sprawie skarga kasacyjna będzie dopuszczalna, a w ocenie

---

²⁶ Por. W. Mańkowski: Projekt działu procedury cywilnej o wyrzeczeniach sądowych, [w:] Polska procedura cywilna. Projekty referatów z uzasadnieniem, Tom I, Warszawa 1928, s. 308–310.

²⁷ Por. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 1967 r., III PZP 42/66, OSNCP 1967 nr 7–8, poz. 124.

strony skarga taka może być przez stronę przeciwną złożona może dochodzić do celowego wyzbywania się korzyści, tak aby w razie uzyskania korzystnego rozstrzygnięcia przez przeciwnika procesowego roszczenie o wydanie korzyści lub zwrot ich wartości wygasło. Może to zniechęcić strony do korzystanie z przysługujących im praw poprzez zaniechanie składania skarg kasacyjnych i skarg o wznowienie postępowania pomimo istnienia ku temu podstaw albo w wydanym korzystnym dla nich orzeczeniu i tak nie spowoduje przywrócenia stanu poprzedniego. Jak potwierdził zaś Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 27 maja 2008, w sprawie P 59/07²⁸ oraz w wyroku z dnia 24 lutego 2003 r., w sprawie K 28/02, ustanowione w art. 45 Konstytucji prawo do sądu obejmuje swym zakresem nie tylko postępowanie rozpoznawcze, ale także postępowanie egzekucyjne. W opinii Trybunału, prawo do sądu należy rozpatrywać nie tylko w perspektywie możliwości wydania konkretnego rozstrzygnięcia (orzeczenia sądowego), ale także możliwości jego egzekucji. Brak takiej możliwości czyni prawo do sądu iluzorycznym. Również w literaturze prawniczej wyrażany jest pogląd, że elementem treści prawa do sądu jest prawo do wyegzekwowania orzeczenia sądowego, gdyż „istotny jest nie tylko sam fakt wydania orzeczenia, ale przełożenie na efekt w postaci wykonania jego treści”²⁹. Obowiązek wykonania wyroku sądowego jest również wywodzony z zasady demokratycznego państwa prawnego. „Z zasady tej wynika nakaz podjęcia przez umocowane w prawie organy i instytucje działań bezpośrednio zmierzających do wyegzekwowania postanowień zawartych w prawomocnym orzeczeniu wydanym przez sądy sprawujące w Rzeczypospolitej Polskiej wymiar sprawiedliwości”³⁰.

Wyrażony zatem pogląd, że przepisy kodeksu postępowania cywilnego dotyczące roszczenia restytucyjnego, są wyłącznie przepisami o charakterze proceduralnym i jedynie ustanawiają uproszczony tryb dochodzenia tego roszczenia, którego materialno-prawną podstawę stanowią przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu w niedostatecznym stopniu chroni prawa strony składającej wniosek restytucyjny.

²⁸ Zbiór Urzędowy z 2008 r., Nr 4A, poz. 64.

²⁹ Por. M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, *Prawo do sądu [w:] Prawa i wolności I i II generacji*, red. A. Florczak, B. Bolechów, Toruń 2006, s. 137

³⁰ Por. J. Oniszczyk, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego*, Warszawa 2000, s. 119–120

IMMEDIATELY ENFORCEABLE OF JUDGMENTS
AND THE PRINCIPLE EQUALITY
OF THE PARTIES

Author of the article describes the problems related to the legitimacy and enforceability of judgments which are enforceable later. The obligation to enforcement of the judgment is also stemmed from the rule of law. This principle implies an order to take over in legal authorities and institutions of the measures directly aimed to enforce the provisions of the final judgment by the courts. Namely, in the case of the cassation appeal, if as a result of enforcement side could be caused irreparable damage, the court of second instance may suspend implementation of the contested judgment until the completion of the appeal or make the execution of that judgment – in the event of dismissal of the appeal as court of first instance – from submission through the plaintiff reasonable protection. Conversely, in some situations, the legislator has provided the possibility for a judgment creditor even before the execution of the decree, allowing its immediate implementation. The feasibility of this may be due by law or judicial decision.